

Tablice – pamięć wiecznie żywa – część XIV

Profesor Walery Goetel

Profesor Walery Goetel – geolog, twórca podstaw teoretycznych nauki o ochronie środowiska przyrodniczego człowieka – sozologii, działacz na rzecz ochrony przyrody i jej zasobów, taternik i działacz turystyczny, badacz Tatr Polskich, profesor i rektor Akademii Górniczo-Hutniczej, członek PAN.

Walery Goetel urodził się 14 kwietnia 1889 roku w Suchej (obecnie Sucha Beskidzka) w rodzinie pracownika kolei. Kilka lat później rodzina przeprowadziła się do Krakowa. W 1896 roku umiera ojciec, co pogorsza rodzinną sytuację materialną. Czytając wspomnienia i publikacje po-

święcone profesorowi łatwo zauważyć, że wszystko zawdzięcza matce, osobie niezwykle zaradnej i operatywnej, której przyświecał jeden cel – wykształcić synów. Jego bratem był Ferdynand – urodzony 15 maja 1890 roku – prozaik, dramaturg, publicysta, scenarzysta i działacz polityczny. Do szkoły powszechnej Walery Goetel uczęszczał do zakładu św. Barbary na Małym Rynku, którą ukończył z wyróżnieniem. Następnie rozpoczął naukę w Gimnazjum św. Anny (obecnie Bartłomieja Nowodworskiego). W szkole tej uczyło wielu nauczycieli znających Tatry i to dzięki nim pojawiło się zafascynowanie górami. W swoim

pamiętniku odnotował, że od trzynastego roku życia – 1902 roku – systematycznie kształcił swój charakter. To przede wszystkim zdecydowało, iż później był niezwykle konsekwentny w osiąganiu celów, jakie sobie stawiał. Trudne warunki materialne spowodowały, że aż do ukończenia studiów musiał sam troszczyć się o swoje utrzymanie, udzielając korepetycji. Latem 1907 roku uzyskał maturę i podjął studia w zakresie geologii i paleontologii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studiował w latach 1907–1910 i miał nieprawdopodobne warunki do samorealizacji dzięki znakomitej atmosferze, którą wytworzyli kierownicy katedr: mineralogii i petrografii oraz geologii i paleontologii. Jego mistrzami byli profesorowie: Władysław Szajnocha i Józef Morozewicz. Przez cały okres studiów bardzo troszczył się o sprawność fizyczną. Uprawiał nie tylko sporty górskie, ale również i wioślarstwo. Sporty te także propagował w krakowskim Akademickim Związku Sportowym, którego był współzałożycielem w 1909 roku. Od pierwszego pobytu w Zakopanem, w 1905 roku, uległ magii Tatr. Coraz częściej w nich przebywał i rozpoczął czynnie uprawiać taternictwo, narciarstwo górskie i inne sporty, które przygotowywały Go do przyszłych badań terenowych. Stawał się zamiłowanym taternikiem i uczestniczył w wielu wyprawach w Tatry. Wraz z grupą krakowskich kolegów założył „Klub Kilimandżaro” i brał udział w pierwszym zimowym wejściu na Mnicza. Stopniowo rozwijało się jego zainteresowanie budową geologiczną Tatr i problematyce tej poświęcił następne lata pracy.

W latach 1910–1913 kontynuował studia na Uniwersytecie Wiedeńskim. Tam też miał możliwość kontaktu z jednym z największych ówczesnych geologów – Edwardem Suessem. Bezpośrednim uniwersyteckim opiekunem Goetla był Wiktor Uhlig – austriacki paleontolog i geolog, profesor politechniki w Pradze oraz Uniwersytetu Wiedeńskiego. Pierwszy rok studiów w Wiedniu zakłóciło złamanie nogi w trakcie wyprawy narciarskiej.

Co najmniej od wakacji 1911 roku w Tatrach zbierał materiały do pracy doktorskiej, którą wtedy zamykało się studia wyższe na wydziałach filozoficznych uniwersytetów Austro-Węgier. Wtedy też – w wydawanym we Lwowie czasopiśmie „Kosmos” – ogłosił swój pierwszy artykuł naukowy „Tym-

Portret rektora W. Goetla namalowany przez Józefa Pochwalskiego, znajdujący się w auli budynku głównego AGH

czasowa wzmianka o recie tatrzańskim". Wszystko wskazywało na to, że w lecie 1912 roku uzyska upragniony stopień doktorski i będzie mógł wrócić do kraju. Tymczasem nadarzyła się okazja towarzyszenia wyprawie badawczej na Kaukaz, gdzie na zlecenie londyńskiego Towarzystwa „Gruzia-Oil-Syndicat” prowadził rozpoznanie terenów naftonośnych. Wrócił po kilku miesiącach i 24 maja 1913 roku uzyskał doktorat z geologii i paleontologii. Tematem doktoratu był reglowy retyk tatrzański. Do Galicji wrócił w połowie 1913 roku. Tezy pracy doktorskiej poszerzył po studiach prowadząc prace badawczo-terenowe w Tatrach i innych masywach wewnętrznych Karpat. Był wtedy asystentem profesora W. Szajnochy w Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1917 roku uzyskał na tej uczelni habilitację na podstawie rozprawy „Die rhätische Stufe und der unterste Lias der subalpinen Zone in Tatra”. Po jej zatwierdzeniu w 1918 roku wykładał na UJ geologię dla przyrodników i rolników. Niezależnie od tego prowadził badania karpackich terenów naftowych na zlecenie różnych spółek eksploatacyjnych. Na wniosek profesorów, W. Szajnochy i J. Morozewicza, Komitet Organizacyjny Akademii Górniczej w 1920 roku powołał Go na kierownika Zakładu Geologii i Paleontologii AG. Profesorem nadzwyczajnym został w 1920 roku, a zwyczajnym w 1922 roku – już jako kierownik Zakładu Geologii Ogólnej. Kierował nim aż do przejścia na emeryturę w 1960 roku. Swoją działalność dydaktyczną rozpoczął w bardzo trudnych warunkach lokalowych. Przez kilka lat musiał korzystać z pomieszczeń udostępnianych akademii przez Gabinet Geologiczny UJ. Stopniowo, dzięki dużej zapobiegliwości i talentowi organizacyjnemu, kierowany przez Niego zakład pozyskiwał asystentów i niezbędny sprzęt. Dopiero w 1930 roku uzyskał stałe miejsce w nowym budynku akademii przy alei Mickiewicza. Nadmiar zajęć związanych z organizowaniem pracy zakładu i z działalnością na Podhalu utrudniał profesorowi intensywne kontynuowanie badań naukowych. Zainteresowania Jego koncentrowały się nadal głównie na serii reglowej Tatr. Wspólnie z F. Rabowskim i S. Sokołowskim opublikował w latach 1925–1929 szczegółową mapę geologiczną i przekroje oraz kilka prac, wyjaśniających bardzo skomplikowaną strukturę płaszczowiny reglowej Tatr. Wyniki tych badań w znacznym stopniu zachowały swoją aktualność i stały się podstawą dla studiów geologicznych, prowadzonych przez następne pokolenia geologów. Jednocześnie coraz bardziej Jego uwagę przyciągały zagadnienia związane z ochroną przyrody, a zwłaszcza idea tworzenia parków narodowych w Tatrach i Pieninach. Już od 1923

Budynek Główny AGH, noszący imię Walerego Goetla

for. Janusz Lesniak

roku, jako profesor Akademii Górniczej, a zarazem czynny działacz w zakresie turystyki i ochrony przyrody, uczestniczył w wielu kongresach międzynarodowych i podejmował wiele podróży naukowych. Praca profesora w akademii była w okresie międzywojennym bardzo różnorodna i absorbująca. W latach 1924–1938 był Kuratorem Stowarzyszenia Studentów AG, przyczyniając się waleń do świetnego rozwoju tej organizacji. 4 czerwca 1929 roku został wybrany prodziekanem Wydziału Górniczego, a rok później – 2 czerwca 1930 roku – objął urząd dziekana tego wydziału. I sprawował go do 1934 roku. Przez następne lata był delegatem Wydziału Górniczego do Senatu Akademii. 24 maja 1933 roku został wybrany na rektora akademii, jednak wybór ten nie został zatwierdzony przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Przyczyną takiego obrotu sprawy były poglądy Goetla w sprawach polityki zagranicznej, szczególnie propagowanej przez Niego współpracy polsko-czechosłowackiej. W latach 1937–1939 był prorektorem. Po raz kolejny rektorem został wybrany na rok akademicki 1938/1939. Wybór ten został ostatecznie zatwierdzony przez Ministerstwo WRiOP, jednakże ze względu na różnice poglądów na sprawy uczelni między wybranym rektorem, a ministerstwem, obowiązki rektora w 1938/1939 roku pełnił nadal prof. dr Walery Goetel. W następnym roku sytuacja się powtórzyła. Rektorem na rok akademicki 1939/1940 i 1940/1941 został wybrany ponownie przez Senat AG prof. dr Walery Goetel i wybór ten został zatwierdzony dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego i Ministra WRiOP Wojciecha Świątosławskiego 22 czerwca 1939 roku. 31 sierpnia 1939 roku miał oficjalnie przejąć funkcję rektora. Pracę na tym stanowisku podjął w dniu

wybuchu drugiej wojny światowej i rozpoczął od ewakuacji najcenniejszych dokumentów do Brzeżan, na wschód. Jednakże ta ewakuacja była dłuższa niż sądzono. Do Krakowa powrócił 7 listopada 1939 roku, dzień po aresztowaniu profesorów. Przez pewien czas się ukrywał. Lata wojny i okupacji stworzyły dla czynnego, pełnego inicjatywy i ideałów profesora nową, trudną sytuację i skierowały Jego działalność na nowe tory. Jako rektor AG z pełnym poświęceniem zajął się ratowaniem majątku uczelni. W 1940 roku podjął inicjatywę założenia, za zgodą władz niemieckich, średniej Państwowej Szkoły Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej, z personelem nauczającym głównie ze szkół wyższych Krakowa i został jej dyrektorem. Mieściła się ona w budynku akademii na Krzemionkach. Prowadzono w niej jednocześnie wykłady kursowe konspiracyjnej Akademii Górniczej. Tamże, znowu z Jego inicjatywą, w 1942 roku zorganizowano na Krzemionkach placówkę badawczą – Państwowy Zakład Badania Materiałów, jako krakowską filię instytutu berlińskiego. W placówkach tych bardzo często dokonywano rewizji, dlatego też przestrzegano jednej zasady, że konspiracyjna nauka na poziomie szkoły wyższej odbywa się w prywatnych mieszkaniach nauczycieli akademickich. W PSzTGHM w latach 1940–1944 wypromowano 400 absolwentów, wśród których byli także przyszli profesorowie AGH. W warunkach okupacji nie było mowy o konspiracyjnym wyborze władz AG. Funkcjonowała, w miarę możliwości kadrowych, struktura przyjęta przed wakacjami 1939 roku. Dzięki profesorom Goetlowi i Andrzejowi Bolewskiemu powstał raport o stanie gospodarki niemieckiej na wschód od linii Odra-Nysa Łużycka. Trafiał on, za pośrednictwem rektora, do rządu w Londynie, jak i do nowych władz ze

fot. arch. Piotra Chrzastowskiego

W. Goetel

wschodu. Dzięki temu w czasie rozmów pokojowych w Poczdamie w 1945 roku obydwoj byli głównymi ekspertami.

Po oswobodzeniu Krakowa Goetel natychmiast przystąpił do odbudowy zniszczonego głównego gmachu AG, skupiając kadry naukowe obecne w Krakowie oraz przybyłe ze Lwowa. Inauguracja nowego roku akademickiego odbyła się 16 kwietnia 1945 roku. Natychmiast przystąpiono do planów rozbudowy uczelni. Wypromował i doprowadził do realizacji perspektywiczny, dalekosiężny plan rozwoju uczelni, czego efekty odczuwamy do dziś w istniejących strukturach i funkcjonujących kierunkach rozwoju AGH. Wiele czynników złożyło się na to, że jako rektor, w latach 1945–1950 zdołał przeprowadzić spektakularną rozbudowę akademii. Przede wszystkim miał dobre rozeznanie istniejących stosunków i zależnie od okoliczności potrafił działać niezwykle skutecznie. Wzorcowym przykładem jest Jego „akcja” w grudniu 1948 roku, kiedy nad Akademią zawisła groźba przeniesienia do Katowic. Rektor nie miał możliwości zwrócenia się bezpośrednio w tej sprawie do prezydenta PRL Bolesława Bieruta. Otrzymał wiadomość, że będzie On na uroczystościach „Barbórki” w Katowicach, zdecydował się na podjęcie ryzyka. Jako rektor pojechał na te uroczystości i szczęśliwy zbieg okoliczności umożliwił „nieoczekiwane” spotkanie z Bierutem oraz jego otoczeniem i przedstawienie prośby o wizytę w akademii.

W tej sytuacji przedstawił prośbę o odwiedzenie AG. Prezydent wyraził zgodę i zaraz następnego dnia powitano Go w gmachu uczelni na uroczystościach „Barbórki”. Odwiedziny w AG, które dzięki szybkiej i ce-

lowej akcji pracowników były starannie przygotowane, wypadły doskonale. Ta świetnie wyreżyserowana wizyta uchroniła uczelnię przed przeprowadzką, co więcej na miejscu podjęto decyzję o rozbudowie AG, której pół roku później nadano nazwę „Akademia Górniczo-Hutnicza”. Osiągnięcie to uwieńczyło długoletnią, parokrotnie przedłużaną kadencją rektorską profesora.

Podsumowując okres Jego działalności należy pamiętać, że wyprowadził AG z działalności konspiracyjnej i w bardzo krótkim czasie uczynił z niej wielowydziałową Akademię Górniczo-Hutniczą. Odchodząc, pozostawił ją w rozbudowie, ze znakomitą kadrą nauczającą. Jako prorektor i rektor prowadził uczelnię przez 13 lat. Z funkcji rektora został odwołany dość nagle w końcu września 1950 roku. Przyczyn nie podano, nie było takiego zwyczaju. Po latach już wiemy, że w czasie obecności na II Międzynarodowym Kongresie Techników w Karrze – w 1949 roku – spotkał się z bratem Ferdynandem, który w 1945 roku uciekł na Zachód i postrzegany był jako „wróg” państwa polskiego.

Działalność Walerego Goetla w AGH nie ograniczała się do obowiązków rektora i kierownika katedry. Był On współzałożycielem i przewodniczącym Komitetu Współpracy Naukowców z Robotnikami (1949–1953), a następnie Komisji Postępu Technicznego. Patronował pierwszemu Zjazdowi Wychowanków Akademii – 8 grudnia 1945 roku, a następnie walczył przyczynił się do założenia Stowarzyszenia Wychowanków AGH, którego był wieloletnim przewodniczącym, a w 1955 roku nadano Mu tytuł członka honorowego stowarzyszenia. W 1951 roku przewodniczył sekcji Nauk o Ziemi na pierwszym Kongresie Nauki Polskiej, brał również udział w wielu zjazdach i konferen-

cjach poświęconych rozwojowi nauki. Po utworzeniu Polskiej Akademii Nauk – 1952 – został powołany na członka korespondenta, a osiem lat później – na członka rzeczywistego PAN. Aktywnie uczestniczył w pracach akademii, pełniąc funkcje przewodniczącego w wielu organizacjach i komisjach oraz organizacjach społecznych. Od 1944 roku był członkiem Stronnictwa Demokratycznego, członkiem Rady Naczelnej Obrońców Pokoju, przez wiele lat był przewodniczącym Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Czechosłowackiej oraz przewodniczącym Towarzystwa Polsko-Austriackiego. Jako profesor i rektor AGH, a zarazem światowej sławy autorytet w zakresie ochrony przyrody odbywał liczne zagraniczne podróże, uczestnicząc w międzynarodowych kongresach, zjazdach i konferencjach, wygłaszając referaty i odczyty. W tym miejscu należy wspomnieć, że profesor swobodnie porozumiewał się kilkoma językami.

Wielostronne obowiązki i zajęcia nie odrywały Go od działalności dydaktycznej w uczelni. Jego wykłady zawsze były interesujące i barwne, urozmaicane przezroczami i planszami. Dar swobodnego przekazywania wiadomości, bezpośredniość, a zarazem wielkie doświadczenie i znajomość świata powodowały, że wykłady te cieszyły się powodzeniem, był On lubianym i podziwianym nauczycielem.

Po przejściu na emeryturę w 1960 roku w ramach Katedry Geologii AGH zorganizował seminarium „Zagadnienia Ochrony Zasobów Przyrody i Zabezpieczenia Trwałości Użytkowania Surowców”. Jego zasługą było zainicjowanie stałej działalności w zakresie sozologii – nauki o czynnej ochronie środowiska naturalnego. To On w 1965 roku wprowadził zaakceptowaną i używaną na całym świecie nazwę tej nauki —

**PROF. DR WALERY GOETEL
PRZEWODNICZĄCY KOM. ORG. 50-LECIA AGH**

Karykatura prof. W. Goetla zaczerpnięta z Wydawnictwa Jubileuszowego 1919-1969 *Akademia* w karykaturze w opracowaniu A. Wasilewskiego

sozologia. Opublikował ponad 250 prac z zakresu stratygrafii, geologii regionalnej, tektoniki, mineralogii ogólnej, petrogenety, naukowych podstaw ochrony roślin, publikowanych w kilku językach na łamach rozmaitych wydawnictw krajowych i zagranicznych. O profesorze można by pisać i mówić w nieskończoność, jednakże prezentacja jego sylwetki byłby niepełny bez podania informacji o Jego zainteresowaniach: literatura, muzyka, malarstwo, rzeźba, teatr i film oraz własna twórczość literacka i duże zdolności plastyczne – pięknie rysował.

Praca i osiągnięcia profesora spotykały się z powszechnym uznaniem i szacunkiem. Wyrazem tego były liczne, przyznawane Mu odznaczenia, medale i wyróżnienia; wiele organizacji naukowych, społecznych i turystycznych zaliczyło Go w poczet swoich członków, a trzy wyższe uczelnie nadały Mu tytuł doktora honoris causa – Akademia Górnicza w Ostrawie, Politechnika Krakowska i oczywiście Akademia Górniczo-Hutnicza. Z polskich odznaczeń otrzymał m.in.: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Komandorski z Gwiazdą OOP, Złoty Krzyż Zasługi – czterokrotnie i 6 medali. W czterech krajach otrzymał odznaczenia państwowe: Komandorię Orderu Lwa Białego – Czechosłowacja, Komandorię Orderu Sawy – Jugosławia, Komandorię Orderu Coronad d'Italia – Włochy i Krzyż Komandorski Legii Honorowej – Francja. Ponadto otrzymał: Wielki Srebrny Medal Societe d'Acclimatation de France, Międzynarodową Nagrodę im. Tienhovena Uniwersytetu w Bonn. W sumie otrzymał kilkadziesiąt odznak i wyróżnień. 17 grudnia 1950 roku podczas I Walnego Zjazdu PTTK otrzymał godność Członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. W 1983 roku został patronem powołanej przez Stronnictwo Demokratyczne Fundacji Jego imienia, która zajmowała się badaniem i promocją ochrony środowiska.

Profesor Walery Goetel zmarł nieoczekiwanie 6 listopada 1972 roku w Krakowie i został pochowany 11 listopada na cmentarzu Rakowickim w Alei Zasłużonych.

Profesor jest chyba najbardziej znaną postacią związaną z AGH. W dalszym ciągu jest też bardzo „obecny”. Rok po Jego śmierci – w 1973 roku powołano w AGH Seminarium Kształtowania i Ochrony Środowiska im. Walerego Goetla. Obecnie działa jako Szkoła Ochrony i Inżynierii Środowiska im. Walerego Goetla. 4 października 1975 – w trakcie obchodzonego jubileuszu 30-lecia Stowarzyszenia Wychowanków AGH – uroczyście odsłonięto tablicę ku czci profesora Walerego Goetla. Umieszczono ją w budynku głównym, na pierwszym piętrze, przed wejściem do auli. Została zaprojektowa-

na przez Jana Galicę – profesora Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Wykonana z głazu – granitu tatrzańskiego – wydobytego przez górali z potoku Doliny Chochołowskiej, zawiera płaskorzeźbę z brązu popiersia profesora i następujący napis:

WALERY GOETEL
PROFESOR – REKTOR
AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ
GEOLOG, BADACZ TATR POLSKICH
TWÓRCA SOZOLOGII
CAŁE ŻYCIE POŚWIĘCIŁ UCZELNI
I WALCE O ZACHOWANIE
PRZYRODY
1889
1972

Tablica poświęcona W. Goetlowi wmurowana w mur auli pawilonu A-0.

Dodać należy, że nieco dalej w auli znajduje się portret profesora autorstwa Józefa Pochwalskiego, zawieszony jako jeden z pierwszych w galerii rektorów AGH. Dodać należy, że również krakowski Akademicki Związek Sportowy uczcił Go, jako swego współzałożyciela i do końca czynnego działacza, stosownym pomnikiem, który znajduje się na terenie dawnej przystani sekcji wioślarskiej tej organizacji, przy ulicy Kościuszki 38. Jego nazwisko znajduje się również na tablicy pamiątkowej Stowarzyszenia Wychowanków AGH. Umieszczone tam są nazwiska członków honorowych tej organizacji. W 1989 roku w trakcie uroczystości barbórkowych gmach główny otrzymał imię prof. Walerego Goetla. 21–23 września 1989 roku uczelnia uroczyście obchodziła swoje 70-lecie istnienia. Jed-

nym z punktów tych Jubileuszu była Sesja Naukowa z 8 referatami, poświęcona 100. rocznicy urodzin prof. Goetla. Jeszcze bogatszy był program obchodów 115. rocznicy urodzin profesora. W dniach 16–18 września 2004 roku zorganizowano aż dwie konferencje Jemu dedykowane. Wtedy to, otwierając jedną z nich, rektor AGH prof. Ryszard Tadeusiewicz przytoczył słynne powiedzenie Goetla „Co technika zepsuła, to technika musi naprawić”. Kolejnym dowodem Jego ciągłej „obecności” w życiu akademii jest okolicznościowa karta pocztowa wydana w 1999 roku z okazji jubileuszu 80-lecia AGH. Na karcie tej poza okolicznościowym napisem widnieje Jego portret, uzupełniony krótką informacją.

foto: H. Sieniński

Tradycja rodzinna zobowiązuje, już trzecie pokolenie z rodziny Profesora związane jest z akademią. Jego wnuk dr inż. Piotr Chrzastowski jest pracownikiem Wydziału Elektrotechniki, Automatyki, Informatyki i Inżynierii Biomedycznej AGH. Jest On zarazem spadkobiercą i opiekunem archiwum i całej spuścizny po słynnym dziadku. Kilka lat temu przy jakiejś okazji dr Chrzastowski wyznał, że pragnąłby zorganizować wystawę poświęconą dziadkowi. Marzenie się ziściło, 12 maja 2014 roku w Bibliotece Głównej otwarto wystawę „Walery i Ferdynand Goetlowie w sozologii i literaturze”. Oczywiście jest, że najważniejsze dokumenty i pamiątki pochodzą z archiwum rodzinnego.